

ספר מצוות גדול עשין עשה דרבנן א

בפרק הדר (עא, ב) ובפרק חלוץ (פ, ב) אמרינן שהמשתתפין במבוי צריכין לערב בחצרות שלא לשכח תורת עירוב מן התינוקות, פירש רבינו שלמה בפרק חלוץ שלא לשכח תורת עירובי חצרות מתינוקות הבאים הילוך מקילינן ביה להכשיר בשירי עירוב כל שהו. וכן פירש רבינו משה (עירובין פ"א הי"ט) ונותן טעם לפי שאין מערבין בפת אלא בחצר לפיכך אין התינוקות מכירין מה הוא שיתוף המבוי לפיכך אם נשתתפו במבוי בפת סומכין עליו ואין צריך לערב בחצרות שהרי התינוקות מכירין בפת עד כאן דבריו, וזהו כדברי האומר בפרק הדר (עא, ב) דאם נשתתפו בפת בחדא סגי והלכה כמותו להקל בעירוב, ופירש ר"י בחדא סגי אם נשתתפו במבוי בפת (עא, ב תד"ה בפת).

ובפרק מי שהוציא והו (מו, ב) פירש רבינו שלמה (ד"ה ולא אמרו) שלא לשכח תורת עירובי תחומין מדורות הבאים דעיקר עירוב בתחומין הוא. ובירושלמי (עירובין דף מט, ב) מפרש אמר רבי יהושע בן לוי מפני מה מערבין בחצרות מפני דרכי שלום, מעשה באשה אחת שהיתה דובבת לחברתה ושלחה עירובה ביד בנה נסכתיה וגפפתיה ונשקתיה. אתא אמר קומי אימוי. אמרה הכין הות רחמא ולא הוינא ידענא. מתוך כך עשו שלום ביניהן. וזה מה שאמר הכתוב דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום, פירוש מפני מה מערבין בחצרות אחר שנשתתפו במבוי, דובבת שונאה כמו בעל דבבא, אמר קומי אימוי סיפר לאמו מה שעשתה לו. ונראין הדברים כי לא לחלוק על משנתנו בא אלא אומר שגם טעם זה ראה עם טעם משנתנו:

רמב"ם עירובין ה, יג

מבוי שעירבו כל חצירות שבו כל חצר וחצר בפני עצמה ואחר כך נשתתפו כולן במבוי, שכח אחד מבני חצר ולא עירב עם בני חצירו לא הפסיד כלום, שהרי כולם נשתתפו ועל השתוף סומכין, ולא הצריכו לערב בחצירות עם השתוף אלא שלא לשכח התינוקות תורת עירוב – והרי עירבו בחצירות, אבל אם שכח אחד מבני המבוי ולא נשתתף אסורים במבוי ומותרין בני כל חצר לטלטל בחצרן שהמבוי לחצירות כחצר לבתים.

בית הבחירה למאירי מסכת עירובין דף עה עמוד ב

ואע"פ שבעירובי חצרות מיהא אין כאן מצוה כל כך מ"מ סרך מצוה יש בה ודרך שלום וחבה כשמתערב עם חברו ונעשין כאחד. ועל דרך שאמרו בתלמוד המערב מפני מה אמרו מערבין בחצרות מפני דרכי שלום ומעשה באשה אחת שהיתה דבובה עם חברתה ר"ל שנואה ושלחה עירובה ביד בנה נסכתיה ונשקתיה וגפפתיה אתא אמר לה לאמיה הכין אמרה לי הכין רחמא לי מתוך כך השלימו ביניהן הה"ד וכל נתיבותיה שלום

ועוד שראוי לחסידים לערב שמא ישכחו ויוציאו וכעין מה שאמרו¹ מבואה דדיירי ביה תרי גברי רברבי כרבנן לא להוי ביה עירוב ולא שתוף? ומאחר שכן לא גזרו עליו בין השמשות.

מהרש"א חידושי הלכות מסכת עירובין דף קה עמוד א

ואמרנו לסמוך לזה מאמר א' בירושלמי פרק בכל מערבין כי הוא שייך לענין זה שאמרנו דאיתא התם

אריב"ל מפני מה מערבין בחצירות מפני דרכי שלום

מעשה באשה אחת שהיתה דבוכה לחברתה ושלחה עירובה לגבה ע"י ברה נסכתיה ונסקתיה

אתא אמר קומי אימיה אמרה הכין הוות רחימא לי ולא הוינא ידעת

מתוך כך עשו שלום הה"ד דרכיה וגו' וכל נתיבותיה שלום.

ומקשי' בזה דהא טעמא דעירובי חצירות משום דבתים רשות מיוחדת הוא וחצר רשות כולן הוא וגזרו אטו מרה"י לרשות הרבים דהוה דומה לו.

ובסמ"ג בהלכות עירובין כתב לפרש דברי הירושלמי מפני מה מערבין בחצירות אחר שנשתתפו במבוי, וקאמר מפני דרכי שלום כו'.

ובמתניתין פרק חלוץ תנן ולא אמרו לערב בחצירות אלא כדי שלא לשכח כו' והיינו נמי שלא אמרו לערב בחצירות אחר שנשתתפו אלא כדי שלא לשכח כו'.

וכתב הסמ"ג דנראין הדברים כי לא לחלוק על משנתנו בא ריב"ל אלא שגם טעם זה ראה עם טעם משנתנו ע"כ לשון הסמ"ג.

והוא דחוק דאמורא בא ליתן טעם אחר מהטעם השנוי כבר במשנתנו.

ועוד דלא לישמט לומר כן במקום המשנה פרק חלוץ להוסיף טעם אחר על השנוי במשנה.

ועוד קשה דהטעם זה רחוק שתקנו עירובי חצירות אחר שנשתתפו משום דרכי שלום כיון שאין צריכין לעירוב חצירות אחר שנשתתפו.

גם מה שכתב בעל עין יעקב בזה הוא דרך רחוק ורחוק כמ"ש בעל יפה מראה ע"ש.

וע"כ הנראה לנו לפי כוונתנו דהכי קאמר משום צורך מה הקילו בעירוב חצירות דכיון דאיסור דבתים שבחצר משום חשש רשות היחיד ורשות הרבים הוא דהוה דומה לו אם כן למה ראו חכמים להקל בבתים שבחצר על ידי עירוב פת להוציא מן הבתים לחצר ומבית לבית וכן מחצר לחצר כיון דלא יועיל עירוב פת ברה"י ורה"ר לא יועיל נמי בבתים שבחצר ומחצר

1. עירובין דף סח עמוד א: אמר ליה רבה בר רב חנן לאביי מבואה דאית ביה תרי גברי רברבי כרבנן לא ליהוי ביה לא עירוב ולא שיתוף. אמר ליה מאי נעביד מר לאו אורחיה, אנא טרידנא בגירסאי, אינהו לא משגחי. ואי אקני להו פיתא בסלא כיון דאי בעו לה מינאי ולא אפשר ליתבה נהלייהו בטיל שיתוף.

רש"י שם: תרי גברי רברבי כרבנן – כגון אתה ורבה דדייריתו ביה. מר – רבה אין כבודו לחזר על בני המבוי ולגבות השיתוף. אינהו – שאר בני מבוי לא משגחי. אקני להו – משלי ריפתא בסלא בדיבורא, דליכא טרחא, ויהו כולן זוכין בו לשם שיתוף. כיון דאי בעו מינאי – אם אחד מהן היה צריך לאכול מן השיתוף, והיה שואלו ממני – אין יכולת בידי לוותר משלי בכל שבת, לכך נמצא שאין בלבי להיות בו חלק גמור, ובטל השיתוף.

לחצר אפי' ע"י עירוב פת! וקאמר מפני הצורך דהיינו מפני דרכי שלום ראו להתיר ע"י פת דה"ל נעשו כאיש אחד חברים כאילו הם דרים בבית א' דעירוב משום דירה. דאילו היה אסור להוציא כ"א מביתו לבית חבירו ולחצר שיש להם בשותפות היו מתרחקים זה מזה כאילו אין שלום וריעות ואחזה ביניהם. אבל עירוב פת משהו אותן לבא כ"א לבית חבירו עם כליו ומאכליו כפי הצורך. ואי לאו מה"ט לא היו מותרים להוציא מבית לבית ולחצר שלהם כלום כמו שאסור מרה"י לרה"ר.

ומייתי מהך עובדא שע"י עירוב הפת שהרגילה חברתה לשלוח ע"י בנה ראתה האשה זאת הכוונה ששלחה עירוב שלה לביתה להיות להם ריעות ואחזה ביניהם וע"י כך נשקה את בנה להוציא מלבה השנאה שהיה לה כבר ושוב גם חברתה ע"י כך עשתה שלום עמה הה"ד דרכיה דרכי נועם וגו'.

[עוד] יש לפרש שדבר בהיתר תחומין ע"י פת שיהיה לאדם ד' אלפים מצד א' של מקום שביתתו ואמר כי דרכיה דרכי נועם שלא הותרו תחומין אלא לדבר מצוה והיינו דרכיה הם שני דרכים שהותרו לצד אחד ע"י פת אינו אלא ע"י אמרי נועם שהמצות קרוים אמרי נועם ואמר בעירובי חצירות שהקילו ע"י פת אפי' בלא דבר מצוה אלא לשום צורך כגון מפני דרכי שלום כמ"ש וזהו כל נתיבותיה שלום שירגיל כ"א נתיבותיו עם כליו ומאכליו מביתו לחצר ולבית חבירו זהו מפני השלום.

וא-ל השלום ישים שלום בפרט שנת שלו"ם [1616=5376]: סליק פרק המוצא תפילין, סליקא לה מסכת עירובין בסיעתא דשמיא.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ה סימן כח

כא. אם צריך להשתדל לתקן עירובין בזמננו מצד צורך האינשי לצאת מבתיהם ומה שהאריך בהחיוב לעשות עירובין להסיר מכשול וגם להרבות עונג שבת ע"ז שיוכלו לצאת מבתיהם עם התינוקות ולא יצטרכו להיות כלואים בבית. אף במדינה זו אין צורך ממש, כי הכל נקל להכין בבית על כל השבת ורגילין להכין (ועי' לקמן סי' כ"ט), אשר בשביל זה ליכא שום צורך לשום אדם בעולם. אבל וודאי יש צורך בשביל הרצון הגדול שאיכא לאינשי, ובפרט לנשי, שיוכלו לצאת לטייל עם התינוקות, ולהרבה אינשי ליכא אף חצר קטן לילך שם עם התינוקות. וגם הרבה אינשי יראים לצאת מהבית בלא מפתח בכיסם. ואף שאיכא עצות לעשות תכשיט מהמפתח או כלי שימוש לבגדיו, הוא דבר טירחא להם, שגם בשביל זה יש להחשיב צורך לתקן עירובין, אף שוודאי אינו צורך כל כך כמו שהיה ביוראפ.

אבל לעומת זה איכא צורך להיפוך, דהרי בשביל זה לא ידעו כלל שאיכא איסור הוצאה. וזה וודאי שאיסור היות גדול הוא להשכיח תורה, אפילו כשידוע שלא יבא שום תקלה מזה. כדחזינן מהא דמהרש"ל (בים של שלמה ב"ק פרק ד' סימן ט'), גבי מאי דאיתא בדף ל"ח ע"א וכבר שלחה מלכות רומי שני סרדיוטות וכו' חוץ מדבר זה שאתם אומרים וכו' ודבר זה אין אנו מודיעים אותו למלכות) דאפילו לנכרים באופן שהוכרח להשיב, מחויב להשיב כדין אף שאיכא חשש סכנה. אך לנכרים מסתבר בפשיטות שרק להשיב שלא כדין אסור, אבל אינו

מחוייב להשיב לו אף שמזה יטעה הנכרי, אבל לישראל הא וודאי אסור אף רק לגרום שלא ידעו מזה. שא"כ כשע"י זה שיתקנו בעירובין כל הערים הרי ישכחו שאיכא איסור הוצאה בעולם.

דהא בכרכים גדולים אין עושין צוה"פ ממש שיכירו כל אדם כי אין צורך לזה אלא להתיר איסור הוצאה, וזה הא שייך ברובא דרובא בדברים הבנויין לצורך אחר. ואף אם באיזה מקום יצטרכו לצורת הפתח מיוחדת, לא יזדמן לראות זה אלא איזה יחידים.

וגם הא פירש רש"י בעירובין נ"ט ע"א בעיר של רבים ונעשית של יחיד שבשביל שלא ישתכח תורת רה"ר הצריכו לעשות היכר. ובזה"ז בכרכים שלנו רובא דרובא לא יראו זה לעולם ככל דברים קטנים שנמצא אצל איזה בית.

וחזינן שר"מ (עירובין ע"א ע"ב) הקפיד שלא ישתכח אף תורת עירוב, היינו היתר דעירובי חצרות בפת, מן התינוקות והלכה כמותו או נהגו כמותו, כדאיתא בדף ע"ב ע"א, ואיפסק כן בש"ע סימן שפ"ז.

ואף שאנן לא גזרינן יותר ממה שאיתא בגמ' ובדברי הגאונים, מ"מ אין לומר שהוא מעלה ומצווה כשאיכא חסרון זה.

אך אולי יש לתקן זה ע"י שבמקום ניכר בכל בתי כנסיות תהיה הודעה כתובה שאיכא עירוב, ויהיה היכר קצת לאלו שבאים לביהכ"נ.

אבל לרובא דאינשי שבעוה"ר אין הולכין לביכ"נ, לא יהיה שום ידיעה ושום היכר כלל, שיש לחוש דאולי לא תיקנו כלל בכה"ג, מאחר שחזינן שהקפידו ע"ז שלא תשתכח תורת רשות הרבים. שלכן נמצא שאין זה גזירה שלנו אלא אפשר היא בכלל גזירה דגמ'.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ה סימן כט

והנה הא דמצינו בגמ' עירובין דף ס"ח ע"א (א"ל רבה בר רב חנן וכו') דאיכא חיוב על חכמי העיר לתקן שיוכלו לטלטל בעיר, וכך היו בכל עיירות שהיו נמצאים יהודים היו מתקנין עירובין, אמרתי שהיה זה במקומותינו שלא היה אפשר בלא זה. דהיו צריכין להאכיל את הבהמות, שלהרבה אינשי היה הפסק בין הבית והרפת, שהיו צריכין להביא להם מה שצריכין לאכילה ושתייה. ואלו שהיו להם סוסים, הרי הוצרכו להשקותם מהבארות שהיו רה"י ולהוציאם להרחוב, שבלא תיקון היתה כרמלית. וגם לצורך האדם עצמו היה צורך גדול, שהיה קשה להכין מים כל הצורך, וכך הרבה דברים נחוצים היה קשה להכין כל הצורך, וכדומה. וגם בערים גדולות היה זה דבר קשה, שלכן היו גם ערים גדולות שהיו מתקנים עירובין.

אבל כאן בזמנינו שאין שום צורך להביא אף בחול בכל יום, ויש אינשי שמכינים לשבוע שלם, וגם ליותר משבוע, מחמת שיש מקררים בכל בית ובית, שלכן אין תיקון עירובין דבר נחוץ, אלא רק לאטפויי הנאה בעלמא, אין זה עניין הצריך להשתדל בזה.

ואף שהוא דבר טוב בעוה"ר שאיכא הרבה עובדי עבירה, שתיקון העירובין ימעט האיסורין, ליכא חיוב להפריש בשביל מומרים במזיד. דהלכה כרשב"ג דהלעיטהו לרשע וימות בב"ק דף ס"ט ע"א, עיין ברמב"ם פ"ט ממע"ש ה"ז ובש"ך יו"ד סימן קנ"א סק"ו ובדגמ"ר שם, ושוגגים שאין יודעין האיסור אין מצויין ואולי גם ליכא (עי' לעיל סי' כ"ח אות כ"ג).

ולעומת זה איכא חסרון בתיקון עירובין שירגילו להוציא, ולפעמים שיתקלקל בשבת ולא יוכלו להודיע ויכשלו שומרי תורה.

אבל בשנים האחרונות התחילו לתבוע שיתקנו עירובין, מחמת שהנשים מצטערות הרבה בזה מפני שמניעת הנאה הוא צער גדול להם, מפני הרגילות להיות מפונקות. ואלו שיש להם תינוקות אין יכולין לצאת מהבית כל השבת וכדומה. ויש גם שאין יכולות להבליג על דעתן ורצונם, ועוברות. והתחילו בשביל זה בכמה מקומות לתקן עירובין. ושייך להחשיב כשאיכא הרבה תובעין, לצורך, ויש אולי מקומות ששייך להחשיב גם צורך גדול, ושייך להרב המקומי לידע זה. וא"כ וודאי לא שייך למחות, ואולי יש גם להשתדל בזה. אבל צריך לדון על המקום לעשות שם תיקון עירובין.

רמב"ם סוף ספר זמנים [הלכות מגילה וחנוכה פרק ד, הלכה יד]

היה לפניו נר ביתו ונר חנוכה או נר ביתו וקדוש היום נר ביתו קודם משום שלום ביתו שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו, גדול השלום שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם שנאמר [משלי ג'] דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום.